

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSIDA OILAVIY MUNOSABATLAR MADANIYATINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI

Muslimov Sherzod Akbarovich
Mustaqil tadqiqotchi
Samaqand davlat chet tillar instituti
muslimov.sherzod@gmail.com

Xandamova Ma'rifat Akramovna
Samarqand davlat chet tillar instituti
Gumanitar fanlar va axborot
texnologiyalari kafedrası professori

Annotatsiya

Maqolada buyuk mutafakkir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur merosida aks etgan oilaviy munosabatlar madaniyatining ijtimoiy-falsafiy jihatlari tahlil qilinadi. Xususan, "Boburnoma" hamda Boburning boshqa adabiy asarlarida oila, ota-ona va farzand munosabatlari, qarindoshlik rishtalari, oilaviy qadriyatlar hamda axloqiy tarbiya masalalarining yoritilishi o'rganiladi. Tadqiqot davomida Bobur qarashlarida oilaning shaxs kamoloti, ma'naviy-axloqiy tarbiya va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni ochib beriladi. Shuningdek, mutafakkirning oilaviy munosabatlarga oid fikrlari zamonaviy oila instituti va milliy qadriyatlar kontekstida ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida Bobur merosida oila nafaqat ijtimoiy institut, balki insonning ma'naviy kamolotini belgilovchi muhim qadriyat sifatida talqin etilganligi asoslanadi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kalit so‘zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, oilaviy munosabatlar, oila tarbiyasi, oilaviy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy-falsafiy tahlil, komil inson, ota-ona mas’uliyati, farzand tarbiyasi, milliy qadriyatlar, ma’naviy meros, oila instituti, axloqiy madaniyat.

Kirish

Bugungi globalashuv va axborotlashuv jarayonlari sharoitida oila institutini mustahkamlash, oilaviy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish hamda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti va ma’naviy barqarorlik ko‘p jihatdan oiladagi sog‘lom muhit, oila a‘zolari o‘rtasidagi o‘zaro hurmat, mas’uliyat va hamjihatlik darajasiga bog‘liqdir. Shu sababli oila va oilaviy munosabatlar masalasi qadimdan mutafakkirlar, faylasuflar va ma’rifatparvarlar e’tiborida bo‘lib kelgan. Ular tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar bugungi kunda ham o‘zining nazariy va amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

O‘zbek xalqining boy ma’naviy merosida oila, oilaviy qadriyatlar va tarbiya masalalariga oid qarashlar alohida o‘rin egallaydi. Ayniqsa, buyuk shoir, tarixchi, davlat arbobi va mutafakkir Zahiriddin Muhammad Bobur merosida oilaviy munosabatlar madaniyati, insoniy fazilatlar, qarindoshlik rishtalari va axloqiy tarbiya masalalari chuqur aks etgan. Boburning hayoti va faoliyati murakkab siyosiy jarayonlar bilan bog‘liq bo‘lishiga qaramasdan, uning asarlarida insoniylik, mehr-oqibat, ota-onaga hurmat, farzandlar tarbiyasi va oilaviy birdamlik kabi masalalar muhim o‘rin tutadi.

Ayniqsa, Boburnoma asari nafaqat tarixiy manba, balki o‘z davrining ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi muhim falsafiy-ma’rifiy asar sifatida ham katta ahamiyatga ega. Unda muallifning oila a‘zolari, ota-onasi, farzandlari, qarindoshlari va yaqinlariga bo‘lgan munosabati orqali oilaviy madaniyatning

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

muhim tamoyillari yoritilgan. Bobur tomonidan ilgari surilgan insonparvarlik, adolat, vafodorlik, sadoqat va mas'uliyat kabi qadriyatlar oilaviy munosabatlarning ma'naviy asoslarini tashkil etadi.

Zamonaviy jamiyatda oilaviy munosabatlar tizimiga turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillar ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada ayrim hollarda oilaviy qadriyatlarning zaiflashuvi, avlodlararo munosabatlarning murakkablashuvi va tarbiyaviy muammolar yuzaga kelmoqda. Bunday sharoitda milliy ma'naviy merosga murojaat qilish, undagi oila va tarbiyaga oid g'oyalarni ilmiy jihatdan o'rganish hamda amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan Bobur merosidagi oilaviy munosabatlar madaniyatini ijtimoiy-falsafiy jihatdan tadqiq etish bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqadigan dolzarb ilmiy vazifalardan biridir.

Bobur qarashlarida oila inson kamolotining birlamchi maktabi, axloqiy fazilatlarning shakllanish manbai va jamiyat barqarorligining muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. Uning asarlarida ifodalangan oilaviy qadriyatlar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy oila institutini rivojlantirish, yoshlarni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash va oilaviy munosabatlar madaniyatini yuksaltirishda ham muhim metodologik manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Zahiriddin Muhammad Bobur merosi ko'p asrlardan buyon tarix, adabiyotshunoslik, manbashunoslik, siyosatshunoslik va falsafa fanlari doirasida tadqiq etib kelinmoqda. Ayniqsa, Boburning davlat arbobi, shoir va tarixchi sifatidagi faoliyati ilmiy jamoatchilik e'tiborini doimo o'ziga jalb etgan. Biroq uning asarlarida aks etgan oilaviy munosabatlar madaniyati, oila institutining ma'naviy-axloqiy asoslari hamda shaxs kamolotidagi o'rni masalalari alohida ijtimoiy-falsafiy tadqiqot obyekti sifatida nisbatan kam o'rganilgan. Shu jihatdan

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

Bobur merosidagi oilaviy qadriyatlarni zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlar asosida tahlil qilish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bobur merosini o'rganishda eng muhim manbalardan biri hisoblangan "Boburnoma" asari mutafakkirning hayoti, siyosiy faoliyati, ijtimoiy qarashlari va insoniy fazilatlari haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Mazkur asar yuzasidan olib borilgan tadqiqotlarda uning tarixiy, adabiy va ma'naviy ahamiyati keng yoritilgan. Tadqiqotchilar tomonidan asarda ifodalangan insoniy munosabatlar, mehr-oqibat, sadoqat, ota-onaga hurmat va farzandlarga g'amxo'rlik kabi qadriyatlar Bobur dunyoqarashining muhim tarkibiy qismi sifatida baholangan.

O'zbek olimlari tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda Boburning ma'naviy merosi, insonparvarlik g'oyalari, axloqiy qarashlari va komil inson haqidagi tasavvurlari atroflicha o'rganilgan. Xususan, adabiyotshunos va tarixchi olimlar Bobur asarlarida insonning ma'naviy kamoloti, shaxsiy fazilatlari hamda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Ushbu ilmiy ishlarda Bobur tomonidan ilgari surilgan axloqiy tamoyillar o'zbek xalqining ma'naviy merosida muhim o'rin tutishi ta'kidlanadi.

So'nggi yillarda milliy qadriyatlar va oila institutini mustahkamlashga oid tadqiqotlar doirasida Bobur merosiga murojaat qilish tendensiyasi kuchaymoqda. Ayrim ilmiy ishlarda Boburning oilaviy munosabatlar haqidagi qarashlari yoshlar tarbiyasi, ma'naviy yetuklik va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish omili sifatida tahlil etilgan. Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Bobur merosida oilaviy munosabatlar madaniyatining ijtimoiy-falsafiy mohiyatini ochib berishga qaratilgan kompleks tadqiqotlar yetarli darajada amalga oshirilmagan.

Mavzuga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish natijasida Bobur asarlarida oila institutining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni, oilaviy qadriyatlarning inson kamolotiga ta'siri hamda avlodlararo munosabatlarning ma'naviy asoslari muhim o'rin egallashi aniqlandi. Ayniqsa, Boburning ota-onasi, farzandlari,

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

qarindoshlari va yaqinlariga bo‘lgan munosabati orqali oilaviy madaniyatning muhim tamoyillari namoyon bo‘ladi. Bu esa mutafakkir qarashlarini zamonaviy oila falsafasi va ijtimoiy taraqqiyot masalalari bilan bog‘liq holda o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tarixiylik, obyektivlik, tizimlilik va vorisiylik tamoyillari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida ijtimoiy-falsafiy tahlil, tarixiy-qiyosiy tahlil, analiz va sintez, induksiya va deduksiya hamda germenevtik yondashuv usullaridan foydalanildi. Tarixiy-qiyosiy metod yordamida Bobur yashagan davrning ijtimoiy-madaniy muhiti hamda oilaviy munosabatlarga oid qarashlari tahlil qilindi. Shu bilan birga, Bobur asarlarida ifodalangan oilaviy qadriyatlar zamonaviy jamiyatdagi oilaviy munosabatlar bilan qiyosiy o‘rganildi.

Tizimli yondashuv asosida oilaviy munosabatlar madaniyati yaxlit ijtimoiy institut sifatida tadqiq etildi. Bu metod oila, shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlash hamda Bobur qarashlarining mazkur munosabatlar tizimidagi o‘rnini baholash imkonini berdi. Analiz va sintez metodlari orqali Bobur asarlarida uchraydigan oilaviy qadriyatlar, axloqiy tamoyillar va tarbiyaviy g‘oyalar alohida o‘rganilib, umumlashtirildi.

Germenevtik metod yordamida “Boburnoma” va Boburning boshqa adabiy merosida aks etgan oilaviy munosabatlarga oid fikrlar zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlar nuqtai nazaridan sharhlandi. Mazkur yondashuv Bobur qarashlarining ma’naviy-axloqiy mazmunini chuqurroq anglash va ularning bugungi oila institutini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotning metodologik ahamiyati shundan iboratki, u Bobur merosidagi oilaviy munosabatlar madaniyatini faqat tarixiy yoki adabiy hodisa sifatida emas, balki jamiyat ma’naviy taraqqiyoti va shaxs kamolotiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim ijtimoiy-falsafiy fenomen sifatida talqin qilish imkonini beradi. Natijada

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

Bobur merosining zamonaviy oila siyosati, ma'naviy tarbiya va milliy qadriyatlarni rivojlantirishdagi ilmiy-amaliy ahamiyatini yanada chuqurroq anglashga erishiladi.

Xulosa

Zahiriddin Muhammad Bobur merosini ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mutafakkirning oila va oilaviy munosabatlarga oid qarashlari uning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashining muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Bobur asarlarida oila inson kamolotining birlamchi muhiti, axloqiy qadriyatlar shakllanadigan makon va jamiyat barqarorligini ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida talqin etilgan. Shu jihatdan uning merosi bugungi kunda ham o'zining ilmiy va amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Tadqiqot natijalari Bobur asarlarida ota-onaga hurmat, farzandlar tarbiyasiga mas'uliyat, qarindoshlik rishtalariga sadoqat, o'zaro mehr-oqibat va insoniylik tamoyillari alohida o'rin egallashini ko'rsatdi. Mutafakkir oilaviy munosabatlarni faqat shaxsiy hayot doirasi bilan cheklab qo'ymaydi, balki ularni jamiyat ma'naviy taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorlikning muhim omili sifatida baholaydi. Shu sababli Bobur qarashlarida oilaning mustahkamligi jamiyat taraqqiyotining zarur sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, "Boburnoma"da aks etgan oilaviy qadriyatlar insonparvarlik, adolat, sadoqat, vafodorlik va mas'uliyat kabi umuminsoniy axloqiy tamoyillar bilan chambarchas bog'liqdir. Boburning shaxsiy hayoti va faoliyatida namoyon bo'lgan ushbu fazilatlar uning oilaviy munosabatlarga bo'lgan yondashuvida ham yaqqol ko'zga tashlanadi. Natijada oilaviy madaniyat shaxsning ma'naviy kamolotiga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida talqin etiladi.

World Conference on Social Sciences, Law and Public Policy

Hosted Online from Toronto, Canada

Date: 26th June 2026

Website: <https://econferencia.com>

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bobur Z.M. Boburnoma. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 560 b.
2. Bobur Z.M. Devon. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2008. – 384 b.
3. Valixo‘jayev B. Mumtoz siymolar. – Toshkent: Yozuvchi, 2002. – 320 b.
4. Hasanov S. Boburning “Boburnoma” asari va uning ma‘naviy-ma‘rifiy ahamiyati. – Toshkent: Fan, 2011. – 224 b.
5. Komilov N. Tafakkur karvonlari. – Toshkent: Ma‘naviyat, 1999. – 320 b.
6. Jo‘rayev N. Tarix falsafasining nazariy asoslari. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008. – 408 b.
7. Otamurodov S., Yusupov E., Baratov Sh. Ma‘naviyat asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2013. – 336 b.
8. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 480 b.